

ISO 9001:2008

TRƯỜNG ĐẠI HỌC TRÀ VINH CHƯƠNG TRÌNH ĐÀO TẠO TRỰC TUYẾN

Pháp luật đại cương

TS. Bành Quốc Tuấn

Mục tiêu – Yêu cầu

- ❖ Nhận biết những nội dung cơ bản về nhà nước.
- ❖ Nhận biết những nội dung cơ bản về pháp luật.
- ❖ Những vấn đề chung về nhà nước CHXHCN Việt Nam.
- ❖ Những nội dung cơ bản về quy phạm pháp luật, quan hệ pháp luật.
- ❖ Những nội dung cơ bản về vi phạm pháp luật và trách nhiệm pháp lý, pháp chế.
- ❖ Những vấn đề về phòng chống tham nhũng.

Nội dung môn học

TRA VINH UNIVERSITY

Bài 01 – Khái quát chung về nhà nước và pháp luật

Bài 02 – Nhà nước và pháp luật nhà nước XHCN Việt Nam

Bài 03 – Quy phạm pháp luật

Bài 04 – Quan hệ pháp luật

Bài 05 – Vi phạm pháp luật – Trách nhiệm pháp lý – Pháp chế

Bài 06 – Tổng quan về hệ thống pháp luật Việt Nam

Bài 07 – Phòng, chống tham nhũng

Tài liệu tham khảo

TRA VINH UNIVERSITY

- ❖ Trường Đại học Luật Hà Nội (2016), Giáo trình Lý luận nhà nước và pháp luật, Nxb Công an nhân dân.
- ❖ Khoa Luật - Đại học quốc gia Hà Nội (2016), Giáo trình Lý luận chung về nhà nước và pháp luật, Nxb Đại học quốc gia Hà Nội.

ISO 9001:2008

TRƯỜNG ĐẠI HỌC TRÀ VINH
CHƯƠNG TRÌNH ĐÀO TẠO TRỰC TUYẾN

Chương 1

Khái quát chung về nhà nước và pháp luật

TS. Bành Quốc Tuấn

- ❖ **Dẫn nhập:** Nhà nước và pháp luật là hai vấn đề cơ bản của xã hội có giai cấp.
- ❖ **Mục tiêu:**
  - **Nắm vững khái niệm các vấn đề cơ bản liên quan đến nhà nước.**
  - **Nắm vững khái niệm các vấn đề cơ bản liên quan đến pháp luật.**

NỘI DUNG CƠ BẢN

TRA VINH UNIVERSITY

I. Khái niệm - Nguồn gốc nhà nước và pháp luật

II. Bản chất – Hình thức – Kiểu nhà nước

III. Bản chất – Hình thức – Kiểu pháp luật

I. Khái niệm - Nguồn gốc nhà nước và pháp luật

TRA VINH UNIVERSITY

1. Khái niệm nhà nước

2. Nguồn gốc nhà nước và pháp luật

1. Khái niệm nhà nước

Nhà nước là tổ chức đặc biệt của quyền lực chính trị, một bộ máy chuyên làm nhiệm vụ cưỡng chế và thực hiện các chức năng quản lý đặc biệt nhằm duy trì trật tự xã hội, thực hiện mục đích bảo vệ địa vị của giai cấp thống trị trong xã hội.

2. Nguồn gốc nhà nước

4 quan điểm
cơ bản

Quan điểm duy tâm

Thuyết “Khế ước xã hội”

Thuyết gia trưởng

Chủ nghĩa Mác – Lênin

2. Nguồn gốc nhà nước

Quan điểm duy tâm

- Nhà nước và pháp luật do thần linh, thượng đế sáng tạo ra.
- Nhà nước và pháp luật tồn tại vĩnh cửu và bất biến.

2. Nguồn gốc nhà nước

Thuyết “Khế ước xã hội”

- Những cá nhân trong xã hội tự giác ký với nhau một khế ước để giao cho một tổ chức trung gian. Trọng tài (Nhà nước) nhằm bảo đảm an ninh, quyền tư hữu và những quyền cá nhân khác.
- Nhà nước phải là một tổ chức cai trị theo “khế ước xã hội”, vì thế nó phải phục tùng ý chí của nhân dân.

2. Nguồn gốc nhà nước

Thuyết gia trưởng

Xã hội giống như một gia đình lớn, cần phải có người đứng đầu cai quản, trong gia đình là người chồng, người cha, ngoài xã hội là vua.

2. Nguồn gốc nhà nước

Hạn chế

- Giải thích sai về bản chất của Nhà nước và pháp luật, phục vụ mục đích duy trì sự thống trị giai cấp của giai cấp thống trị.
- Thủ tiêu động lực đấu tranh giai cấp.
- Không xuất phát từ nguyên nhân kinh tế và xã hội để giải thích nguồn gốc của nhà nước.

2. Nguồn gốc nhà nước

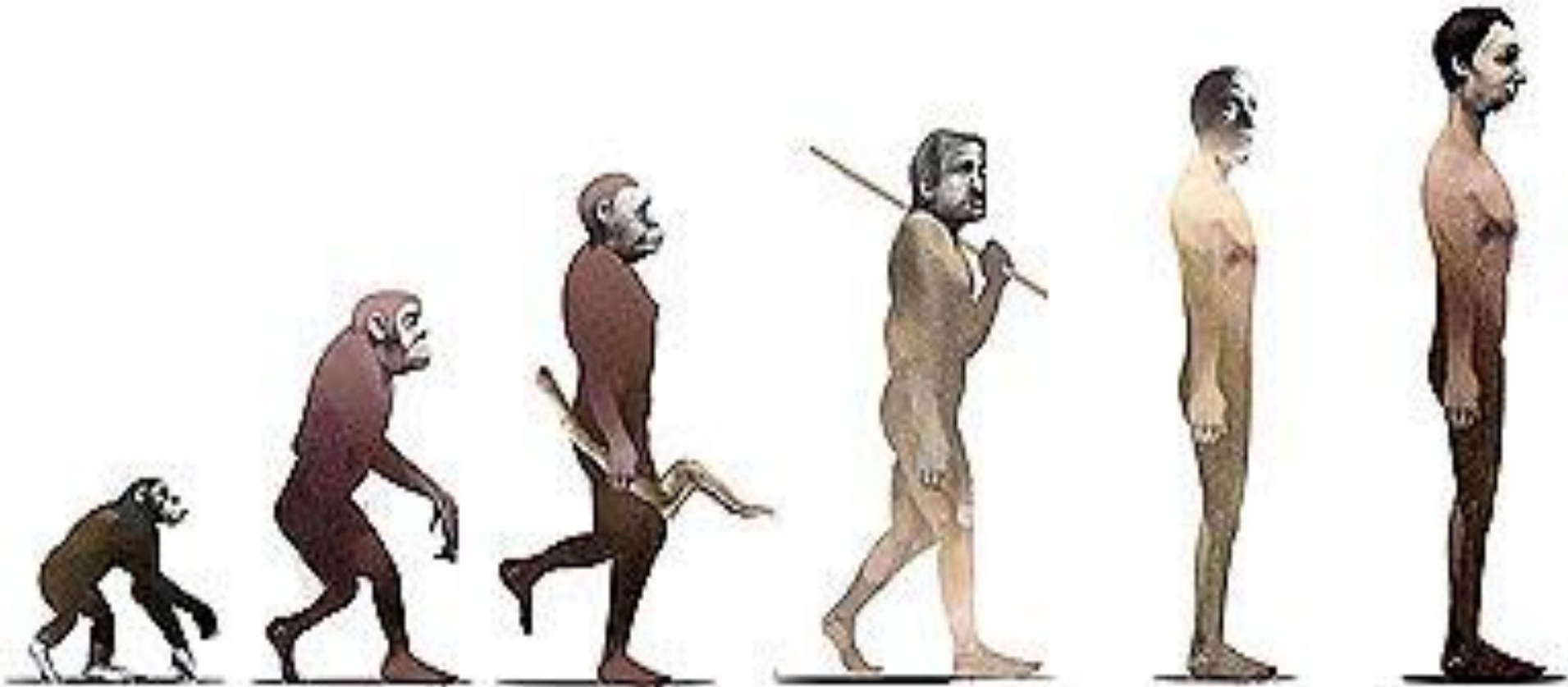

Chủ nghĩa Mác - Lênin

Nhà nước xuất hiện do những nguyên nhân về kinh tế và xã hội nảy sinh trong quá trình vận động và biến đổi của xã hội cộng sản nguyên thủy.

2. Nguồn gốc nhà nước

2. Nguồn gốc nhà nước

Đặc điểm của xã hội CSNT

Cơ sở kinh tế: chế độ sở hữu chung về tư liệu sản xuất và sản phẩm lao động.

Cơ sở xã hội:

- Mọi thành viên đều bình đẳng với nhau;
- Không ai có tài sản riêng, không có sự phân chia kẻ giàu, người nghèo;
- Không có sự phân chia giai cấp và đấu tranh giai cấp.

2. Nguồn gốc nhà nước

2. Nguồn gốc nhà nước

Tổ chức thị tộc – Bộ lạc

- Thị tộc là tế bào của xã hội được hình thành trên cơ sở huyết thống, lúc đầu là chế độ mẫu hệ, về sau là chế độ phụ hệ.
- Hội đồng thị tộc và thủ lĩnh thị tộc là cơ quan được các thành viên tổ chức ra để quản lý cộng đồng. Quyền lực mà các cơ quan này nắm giữ được gọi là *quyền lực xã hội*.
- Các quy phạm đạo đức, quy phạm tập quán được hình thành một cách tự phát, là những khuôn mẫu về hành vi xử sự được mọi người tự giác tuân theo và được gọi là *quy phạm xã hội*.

2. Nguồn gốc nhà nước

Hệ quả xã hội

Trong xã hội chỉ tồn tại quyền lực xã hội và các quy phạm xã hội, các điều kiện ra đời của quyền lực nhà nước và quy phạm pháp luật chưa xuất hiện.

2. Nguồn gốc nhà nước

Sự phát triển của xã hội CSNT: Ba cuộc phân công lao động xã hội

1. Chăn nuôi tách khỏi trồng trọt;
2. Thủ công nghiệp tách khỏi nông nghiệp;
3. Thương nghiệp ra đời.

2. Nguồn gốc nhà nước

Kết quả của ba cuộc phân công lao động xã hội

- Kinh tế phát triển, có sản phẩm lao động dư thừa;
- Xuất hiện chế độ tư hữu;
- Xã hội phân hóa giai cấp sâu sắc;
- Sự thay đổi nghề nghiệp;
- Sự xáo trộn dân cư.

2. Nguồn gốc nhà nước

Sự tan rã của xã hội CSNT

Nguyên nhân kinh tế

Do lực lượng sản xuất phát triển (03 cuộc phân công lao động xã hội lớn) □ sản phẩm lao động dư thừa □ tư hữu □ hình thành giai cấp và mâu thuẫn giai cấp phát sinh

Nguyên nhân xã hội

Do sự phát triển kinh tế □ quan hệ xã hội phức tạp hơn dẫn đến nhu cầu cần phải có một lực lượng đứng ra tổ chức, hướng dẫn, điều hành để duy trì trật tự chung.

II. Bản chất – Hình thức – Kiểu nhà nước

1. Bản chất của nhà nước
2. Hình thức của nhà nước
3. Kiểu nhà nước

1. Bản chất của nhà nước

Bản chất

Tính giai cấp

Tính xã hội

*“Nhà nước là sản phẩm và biểu
hiện của những mâu thuẫn giai cấp
không thể điều hòa được”*

Lênin

1. Bản chất của nhà nước

Tính giai cấp

Nhà nước là một bộ máy cưỡng chế đặc biệt do giai cấp thống trị tổ chức ra và sử dụng để thực hiện sự thống trị đối với xã hội trên 03 lĩnh vực: kinh tế, chính trị và tư tưởng.

1. Bản chất của nhà nước

Tính xã hội

Bên cạnh việc thực hiện các chức năng bảo vệ lợi ích của giai cấp cầm quyền, Nhà nước còn phải giải quyết những công việc vì lợi ích chung của xã hội:

- Tổ chức sản xuất;
- Xây dựng hệ thống thủy lợi;
- Chống ô nhiễm, dịch bệnh;
- Bảo vệ trật tự công cộng.

1. Bản chất của nhà nước

5 đặc trưng

- Chủ thể nắm quyền lực nhà nước là giai cấp thống trị về kinh tế – chính trị – tư tưởng. Bộ máy nhà nước được vận hành thông qua hoạt động của các công chức nhà nước chuyên làm nghề quản lý.
- Nhà nước tổ chức dân cư theo đơn vị hành chính lãnh thổ, không phụ thuộc vào chính kiến, nghề nghiệp hoặc giới tính.

1. Bản chất của nhà nước

- Nhà nước là tổ chức duy nhất có chủ quyền quốc gia.
- Nhà nước là tổ chức duy nhất có quyền ban hành pháp luật và thực hiện sự quản lý bắt buộc đối với mọi công dân.
- Nhà nước là tổ chức duy nhất có quyền quy định và thực hiện việc thu các loại thuế.

2. Hình thức của nhà nước

Khái niệm

Hình thức nhà nước là cách thức tổ chức quyền lực nhà nước và phương pháp để thực hiện quyền lực nhà nước.

2. Hình thức của nhà nước

Nội dung

Hình thức chính thể

Hình thức cấu trúc nhà nước

Chế độ chính trị

2. Hình thức của nhà nước

Hình thức chính thể

Hình thức chính thể là cách thức tổ chức và trình tự để lập ra các cơ quan nhà nước ở trung ương và xác lập những mối quan hệ của các cơ quan đó.

2. Hình thức của nhà nước

Phân loại

Chính thể quân chủ

Chính thể cộng hoà

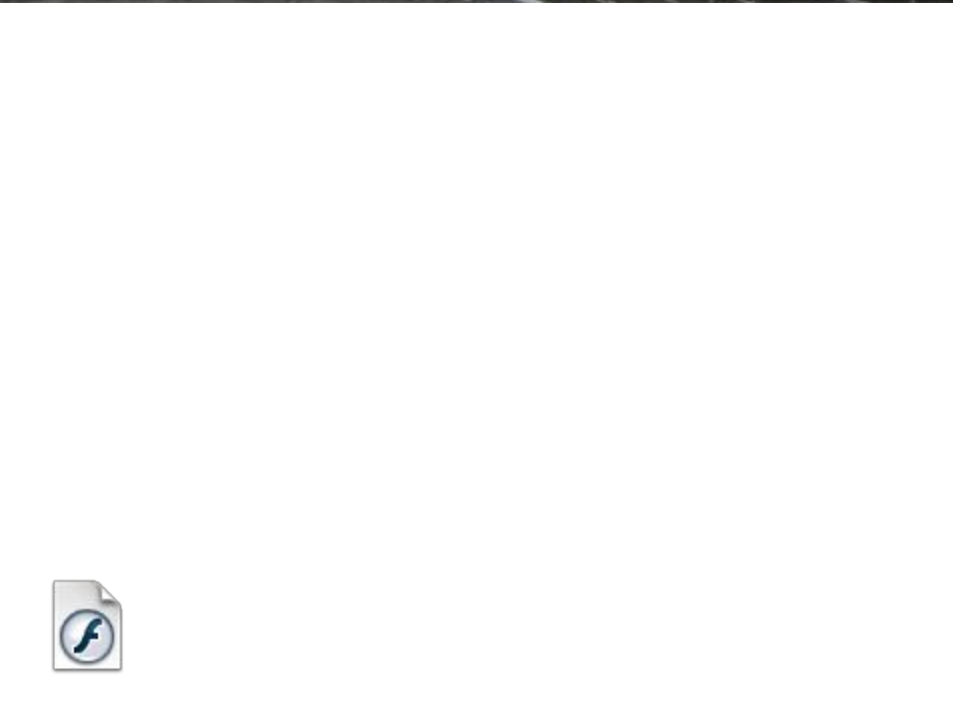
2. Hình thức của nhà nước

Chính thể quân chủ

Chính thể quân chủ đặc trưng bởi quyền lực tối cao của nhà nước tập trung toàn bộ hay một phần trong tay người đứng đầu nhà nước theo chế độ cha truyền con nối.

2. Hình thức của nhà nước

Chính thể cộng hoà

Chính thể cộng hoà đặc trưng bởi quyền lực tối cao của nhà nước thuộc về một cơ quan hoặc một số cơ quan được bầu ra theo nhiệm kỳ.

2. Hình thức của nhà nước

TRA VINH UNIVERSITY

Cộng hòa tổng thống: Hoa Kỳ

2. Hình thức của nhà nước

TRA VINH UNIVERSITY

Hệ thống chính quyền

Lập pháp (Thượng viện – Hạ viện)
làm luật

Hành pháp (Tổng thống)
Thực hiện pháp luật

Tư pháp (Tòa án tối cao)
Giải thích pháp luật

2. Hình thức của nhà nước

TRA VINH UNIVERSITY

Cộng hòa đại nghị: Đức

2. Hình thức của nhà nước

TRA VINH UNIVERSITY

Cộng hòa lưỡng tính: Pháp

2. Hình thức của nhà nước

TRA VINH UNIVERSITY

Cộng hòa xã hội chủ nghĩa: Việt Nam

2. Hình thức của nhà nước

Hình thức cấu trúc nhà nước

Hình thức cấu trúc nhà nước là sự cấu tạo nhà nước thành các đơn vị hành chính lãnh thổ và xác lập những mối quan hệ giữa các cơ quan nhà nước, giữa trung ương và địa phương.

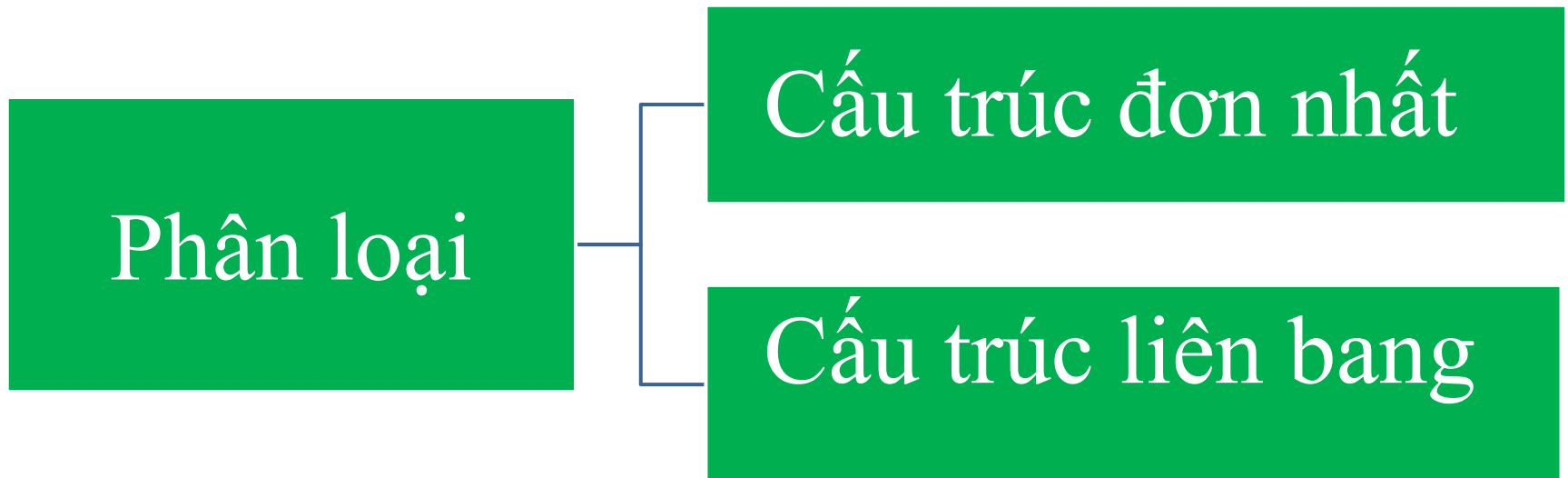

2. Hình thức của nhà nước

Hình thức cấu trúc nhà nước

2. Hình thức của nhà nước

Chế độ chính trị

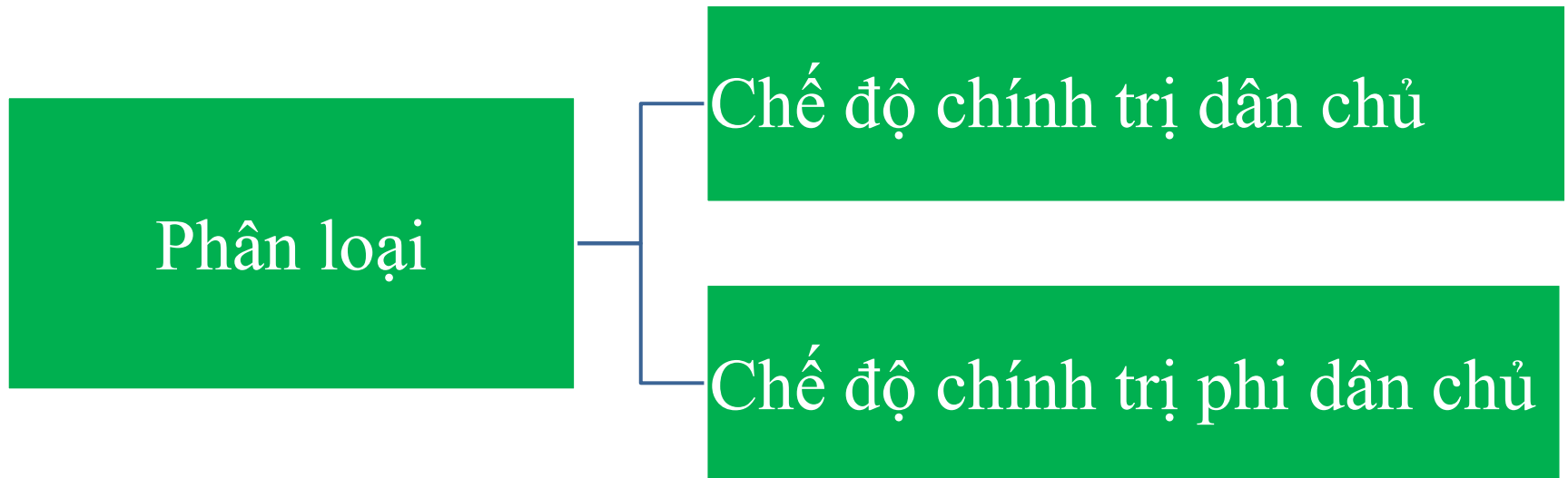
Chế độ chính trị là tổng thể các phương pháp mà các cơ quan nhà nước sử dụng để thực hiện quyền lực nhà nước.

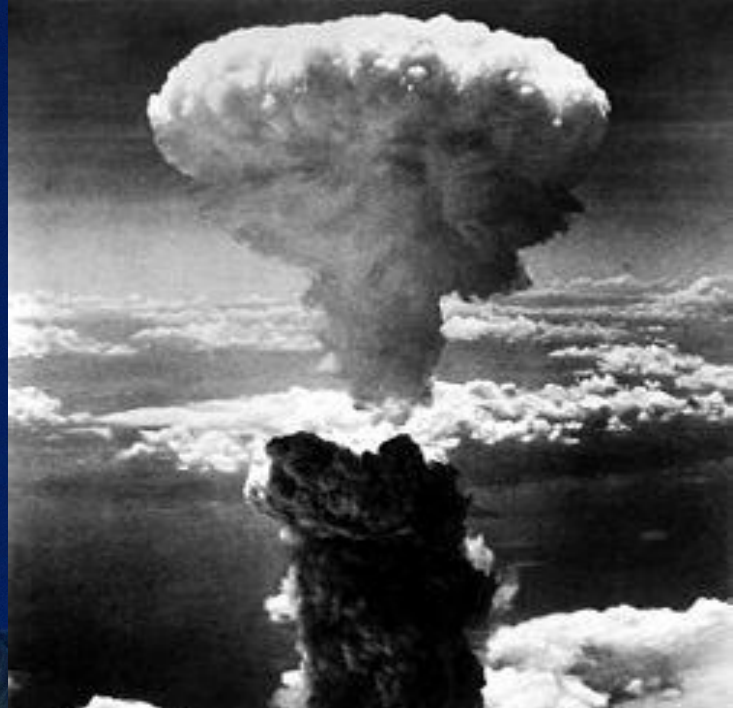
2. Hình thức của nhà nước

Phân loại chế độ chính trị

3. Kiểu nhà nước

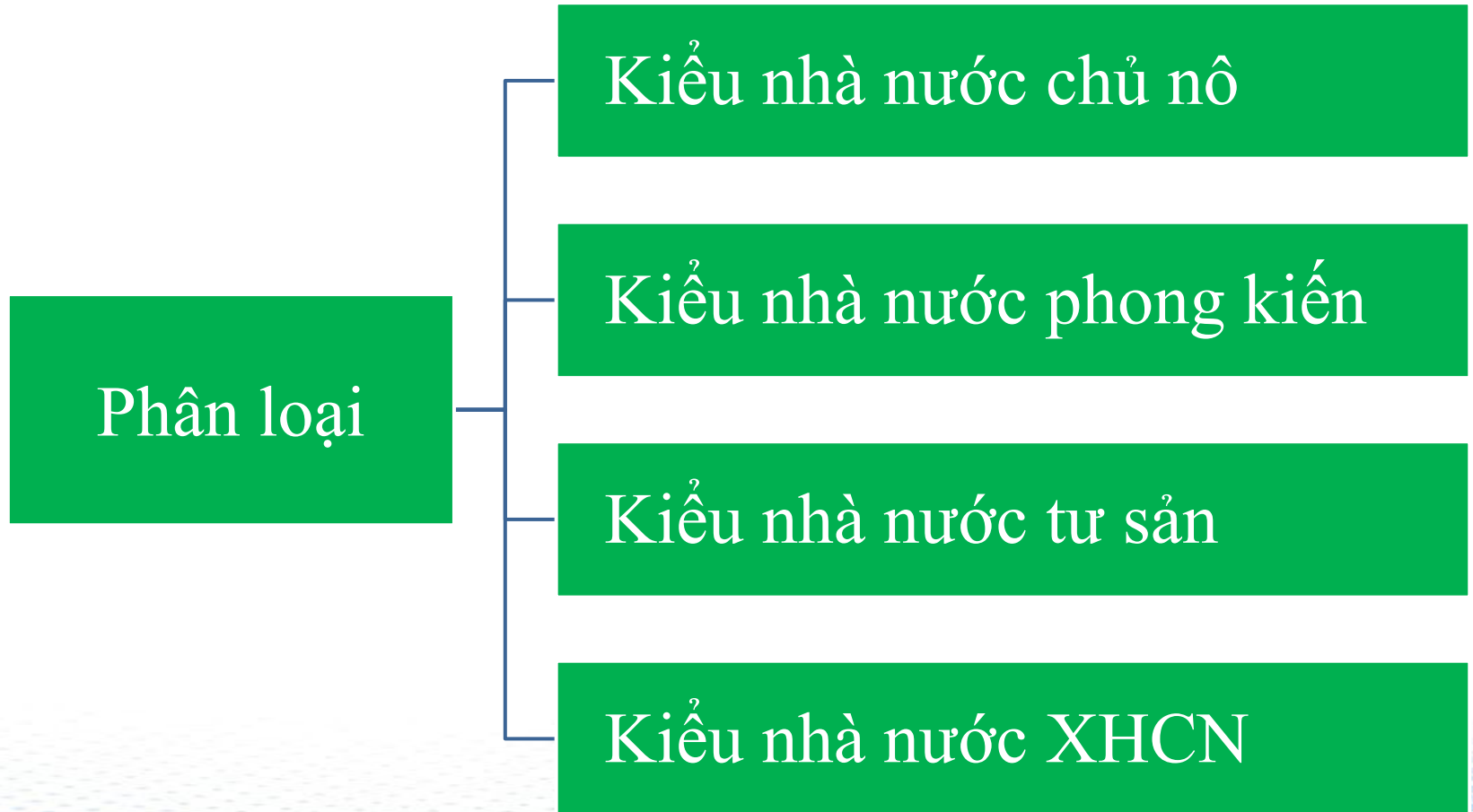
Khái niệm

Kiểu nhà nước là tổng thể những dấu hiệu (đặc điểm) cơ bản, đặc thù của nhà nước và những điều kiện tồn tại, phát triển của Nhà nước trong một hình thái kinh tế – xã hội nhất định.

3. Kiểu nhà nước

III. Bản chất – Hình thức – Kiểu pháp luật

1. Khái niệm pháp luật
2. Nguồn gốc pháp luật
3. Bản chất pháp luật
4. Thuộc tính của pháp luật
5. Hình thức pháp luật
6. Kiểu pháp luật

1. Khái niệm pháp luật

Pháp luật là hệ thống các quy tắc xử sự mang tính bắt buộc chung cho mọi người do nhà nước ban hành hoặc thừa nhận, được nhà nước bảo đảm thực hiện, thể hiện ý chí của giai cấp thống trị, là nhân tố điều chỉnh về mặt giai cấp các quan hệ xã hội.

2. Nguồn gốc pháp luật

- Về phương diện khách quan, những nguyên nhân dẫn đến sự ra đời của nhà nước cũng là những nguyên nhân dẫn đến sự ra đời của pháp luật.
- Về phương diện chủ quan: pháp luật chỉ có thể hình thành bằng con đường nhà nước theo 02 cách: thừa nhận các quy phạm xã hội hoặc do nhà nước ban hành.

3. Bản chất pháp luật

Bản chất

Tính giai cấp

Tính xã hội

3. Bản chất pháp luật

Tính giai cấp

- Pháp luật chỉ do cơ quan nhà nước có thẩm quyền ban hành.
- Nội dung:
  - + Pháp luật phản ánh ý chí nhà nước của giai cấp thống trị;
  - + Nội dung của pháp luật được quyết định trước hết bởi điều kiện sinh hoạt vật chất của giai cấp thống trị.
- Mục đích: điều chỉnh các quan hệ xã hội nhằm hướng các quan hệ xã hội đó phát triển theo một trật tự phù hợp với ý chí của giai cấp thống trị.

3. Bản chất pháp luật

Tính xã hội

- Cùng với việc thể hiện ý chí của giai cấp thống trị, pháp luật còn thể hiện ý chí và lợi ích của các giai cấp và các tầng lớp khác trong xã hội.
- Pháp luật là phương tiện để con người xác lập quan hệ với nhau, nhờ đó xã hội có sự ổn định và trật tự.

4. Thuộc tính của pháp luật

Thuộc tính

Tính quy phạm phổ biến

Tính xác định chặt chẽ về hình thức

Tính đảm bảo bằng nhà nước

4. Thuộc tính của pháp luật

Tính quy phạm phổ biến

- Pháp luật chứa đựng trong nó những mô hình hành vi.
- Pháp luật có thể điều chỉnh một phạm vi quan hệ xã hội bất kỳ.
- Pháp luật được áp dụng nhiều lần trong không gian và thời gian.

4. Thuộc tính của pháp luật

Tính xác định chặt chẽ về hình thức

- Nội dung của pháp luật được thể hiện trong những hình thức nhất định
- Ngôn ngữ pháp lý rõ ràng, chính xác

4. Thuộc tính của pháp luật

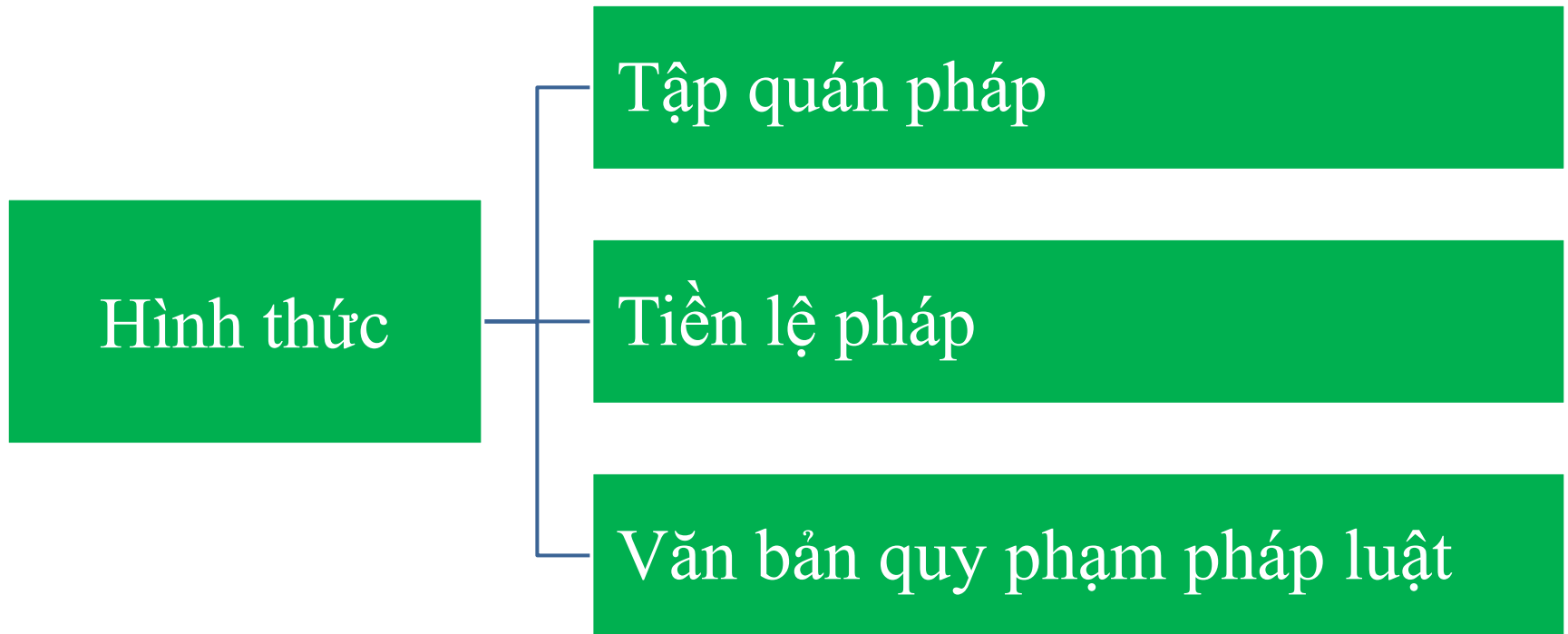

Tính đảm bảo bằng nhà nước

- Pháp luật do nhà nước ban hành hoặc thừa nhận
- Nhà nước đảm bảo cho pháp luật được thực hiện

5. Hình thức pháp luật

5. Hình thức pháp luật

Tập quán pháp

Tập quán pháp là hình thức nhà nước thừa nhận một số tập quán đã lưu truyền trong xã hội, phù hợp với lợi ích của giai cấp thống trị và nâng chúng lên thành pháp luật.

5. Hình thức pháp luật

Tiền lệ pháp

Tiền lệ pháp là hình thức nhà nước thừa nhận các quyết định của cơ quan hành chính hoặc xét xử đã có hiệu lực pháp luật khi giải quyết các vụ việc cụ thể để áp dụng với các vụ việc tương tự xảy ra sau đó.

5. Hình thức pháp luật

Văn bản quy phạm pháp luật

Văn bản quy phạm pháp luật là văn bản do cơ quan nhà nước có thẩm quyền ban hành, trong đó quy định các quy tắc xử sự chung được áp dụng nhiều lần trong đời sống xã hội.

6. Kiểu pháp luật

Khái niệm

Kiểu pháp luật là tổng thể những dấu hiệu cơ bản, đặc thù của pháp luật, thể hiện bản chất giai cấp, tính xã hội và những điều kiện tồn tại, phát triển của pháp luật trong một hình thái kinh tế - xã hội nhất định.

6. Kiểu pháp luật

Kiểu pháp luật

Pháp luật chủ nô

Pháp luật phong kiến

Pháp luật tư sản

TÓM LƯỢC

TRA VINH UNIVERSITY

- ❖ Theo quan điểm của chủ nghĩa Mác – Lênin, nhà nước và pháp luật ra đời do nguyên nhân kinh tế và xã hội trong lòng chế độ cộng sản nguyên thủy. Nhà nước và pháp luật mang bản chất giai cấp và bản chất xã hội.
- ❖ Hình thức nhà nước là biểu hiện bên ngoài của nhà nước. Bao gồm: Chính thể, hình thức cấu trúc và chế độ chính trị. Mỗi kiểu hình thái kinh tế - xã hội tương ứng với một kiểu nhà nước, kiểu pháp luật.
- ❖ Hình thức pháp luật gồm: Tập quán pháp, tiền lệ pháp, văn bản quy phạm pháp luật. Pháp luật có 3 thuộc tính: quy phạm phổ

CÂU HỎI ÔN TẬP

TRA VINH UNIVERSITY

1. Liên minh Châu Âu EU có phải là nhà nước không? Tại sao?
2. Phân tích nguyên nhân dẫn đến sự xuất hiện của nhà nước theo quan điểm của CN Mác – Lênin.
3. Chứng minh rằng nhà nước và pháp luật là 02 hiện tượng không thể thiếu trong xã hội có phân chia giai cấp.
4. Bên cạnh việc phản ánh ý chí của giai cấp thống trị, pháp luật có phản ánh ý chí của các giai cấp khác trong xã hội không? Vì sao?

BÀI TẬP VẬN DỤNG

Những nhận định sau đây đúng hay sai? Tại sao?

1. Theo quan điểm của Chủ nghĩa Mác – Lênin thì chế độ tư hữu là nguyên nhân trực tiếp làm xuất hiện nhà nước.
2. Nếu không có xã hội công xã nguyên thủy sẽ không có nhà nước và pháp luật vì những nguyên nhân dẫn đến sự ra đời của nhà nước và pháp luật xuất hiện trong lòng xã hội CXNT.
3. Khi xã hội phân chia giai cấp thì nhà nước phải ra đời ngay để quản lý xã hội đó.

BÀI TẬP VẬN DỤNG

TRA VINH UNIVERSITY

4. Nhà nước và pháp luật chỉ tồn tại trong xã hội có sự phân chia giai cấp.
5. Pháp luật chính là quy phạm xã hội trong xã hội công xã nguyên thủy biến đổi thành.

